

altiore petent res intellectuales, et liberæ, quam reliquæ. Unde probabile est, quod licet creaturæ intellectuales non fuissent ad supernaturalem finem ordinatæ, in eis esset futurus ordo alienius meriti et præmii ex institutione divina consentanea naturæ. Nullum autem præmium non excedens naturalem ordinem magis accommodatum bene operantibus, et per aliquos actus deliberatos in bono, in quo creati essent, perseverantibus, cogitari potest, quam inamissibilis beatitudo naturalis, vel confirmatio infallibilis in illa, si jam fuisset a principio collata, ergo verisimile est, etiam intra latitudinem beatitudinis naturalis potuisse Angelos per naturalia merita pervenire ad statum in quo illam inamissibiliter possederunt. Neque obstat, quod talis status, et auxilia, quæ ad illum requirerentur, essent beneficia non debita naturæ, ac subinde potius esse censenda gratuita, quam naturalia. Non (inquam) hoc obstat, quia satis esset, quod essent debita, suppositis bonis meritis a Deo postulatis ut auctore naturæ. Merita vero ipsa essent quidem beneficia gratuita eo modo, quo beneficium creationis gratuitum appellari potest, et non altiori: quia supposito beneficio creationis, ille ordo providentiæ esset aliquo modo debitum tali naturæ secundum se, et absolute spectatæ, et ad finem altiore ad supernaturalem non ordinatæ.

9. *Ad rationem dubitandi in num. 1.* — Atque hinc patet responsio ad rationem dubitandi in principio positam. Nam imprimis concedo, non esse actualem beatitudinem sine actuali contemplatione, et amore Dei: nego autem, esse de ratione beatitudinis generatim sumptæ, ut isti actus sint necessarii quoad exercitium. Nam si de facto Angelus creatur cum his actibus sua naturali beatitudine, pro tunc id satis est ad rationem beatitudinis (licet non ex omni parte perfectæ) quod possit Angelus in illis actibus semper permanere si velit, etiamsi per contrarium actum possit illam amittere. Nam inamissibilitas non est de ratione omnis beatitudinis, præsertim naturalis, ac viæ, ut dixi. Ad alias vero difficultates jam declaratum est, quomodo possit Angelus intra naturalem statum firmitatem et stabilitatem in sua beatitudine naturali comparare. Adde vero, etiam in illo statu non videri necessarium, quod amor vel contemplatio essent in Angelo cum necessitate quoad exercitium, nam ad inamissibilitatem talis beatitudinis sufficeret necessitas quoad specificationem, quam Deus posset facile conferre. Et tunc sta-

tus beatitudinis, quasi habitualis esset perpetuus, et continuus, actualis autem beatitudo non necessario semper esset continua, dici tamen posset perpetua, quatenus semper esset in potestate habentis exercere illam. Et fortasse semper esset continua, non ex absoluta necessitate naturali, sed ex perfectissimo usu libertatis, in quo posset etiam per divinam providentiam Angeli voluntas confirmari.

CAPUT XII.

UTRUM VOLUNTAS ANGELI CAPAX SIT NATURALIUM HABITUM, QUI PROPRIIS ACTIBUS ACQUIRANTUR.

1. *Prima sententia negans naturales habitus in Angelorum voluntatibus.* — Quamvis hæc quæstio a theologis non disputetur, mihi visum est ad complementum hujus libri necessaria, et ideo breviter illam expediā, nam reliqui etiam theologipauca nobis de illa tradiderunt. Aliqui enim ex illis generatim, et sine distinctione docent, in Angelis nullum esse habitum acquisitum. Ita loquitur Durandus, in 3, distin. 23, quæst. 1, ad 1, ubi ait, *Proprium esse naturæ intellectualis non habere, nec requirere habitus, nisi sit cum natura sensitiva*, et ait *ut patebit*. Ibi autem non probat, nec alibi invenire potui. Videtur tamen fundari, quia necessitas habituum in anima rationali, quoad voluntatem præcipue, videtur oriri ex conjunctione ad appetitum sensitivum, et ideo ubi non est illa conjunctio naturæ intellectualis cum sensitiva, non videntur necessarii habitus. Idem sentit Scotus, in 2, distin. 3, quæst. 10, ad 2, primæ opinionis, sed loquitur de solo intellectu, et non absolute negat, sed ex suppositione, quod intellectus sit omnino determinatus. Generalius videtur loqui Maironius 3, distin. 33, quæst. 1, art. 5. Idem sentit Cajetanus, 1. part., quæst. 54, art. 1 et 4, et quæst. 63, art. 1, et idem videntur sentire alii, qui omnes habitus acquisitos, etiam circa contingentia in intellectu Angeli negant, quos superiori libro capite antepenultimo allegavi, in numero sexto.

2. *Fundamentum superioris sententiæ.* — Fundamentum hujus sententiæ esse videtur, quia voluntas Angeli natura sua est prompta, et facilis ad suos actus efficiendos, ergo non indiget habitibus acquisitis, neque est illorum capax. Probatur consequentia: quia omnis habitus ponitur, vel propter substantiam actus ut habitus supernaturales, et per se infusi, de quibus non tractamus, quia voluntas Angeli

per se non est sufficiens ad illos efficiendos, ut libro quinto videbimus. Vel ponuntur habitus propter facilitatem actus, ut acquisiti; ergo si hæc necessitas in Angelis non invenitur, nec capacitas ad hos habitus reperitur. Probatur ergo primum antecedens, quia voluntas angelica est perfecta causa ex natura sua, et non habet intrinsecum impedimentum ad suum actum eliciendum, nec conjuncta est inferiori appetitui, a quo retardari possit; ergo. Secundo, quia si in Angelorum voluntate aliqui essent habitus, maxime essent virtutes: sed virtutes esse non possunt; ergo nullos habitus acquirere possunt. Probatur minor, quia in præcedenti libro diximus, non habere habitus acquisitos virtutum intellectualium; ergo a fortiori non acquirunt virtutes voluntatis. Deinde probatur inductione, quia imprimis non sunt in eis virtutes morales, teste Aristotele, lib. 10. Ethic., cap. 8. Nam quos ille vocat Deos, in quibus negat has esse virtutes, non sunt nisi Angeli. Virtutes autem theologicæ non possunt acquiri per actus, nec pertinent ad ordinem naturæ, de quo nunc agimus. Nec etiam in illo ordine potest esse aliquis habitus acquisitus illis virtutibus cum proportionem respondens. Nam Angeli naturaliter amant Deum amore concupiscentiæ, et ut bonum suum sine ulla difficultate: imo cum summa propensione naturæ, quia in eo etiam seipsos maxime amant. Nec etiam ad amandum Deum amore benevolentiae naturali habitu indigent: quia vel non possunt Deum naturaliter sic amare, ut aliqui putant, vel si possunt, necessario illum amant, ut alii in alio extremo opinantur, vel saltem magna facilitate, et propensione id faciunt, quia, ut sæpe dicit D. Thomas, ipsa voluntas naturaliter est ad hoc inclinata. Unde multi putant, etiam in nobis non acquiri hunc habitum, nec in Adamo fuisse per accidens infusum.

3. *Secunda opinio docens Angelorum voluntatem esse capace habituum, qui per actus acquirantur.* — Nihilominus aliorum, et gravium theologorum opinio est, voluntatem Angeli esse capace habituum, ac proinde per actus suos illos acquirere posse. Ita docet Scotus, in 3, distinct. 33, quæst. unica, § *Ad primum*, et non contradicit his, quæ dixerat in 2, distinct. 5, quæst. 10, ad 2, primæ opinionis. Nam potius ibi etiam docet, quod si potentia Angelis indeterminata, potest acquirere habitum: voluntas autem Angeli, eo ipso quod libera est, indeterminata est; ergo secundum Scotum est capax habitus. Et hoc sequi-

tur Major in 3, distinct. 33, tract. de Justitia, quæst. 3, ad ult., Angustus, in Moral., capit. 8. Nec dissentit Azorus, tom. 1, lib. 2, capit. 25, quæst. 4. Tenet Molina 1. part., quæst. 58, art. 1, in fin. Ubi alii moderni Thomistæ, qui in intellectu Angeli habitus naturales admittunt, illos non possunt in voluntate negare, si consequenter loquantur. Fundamentum est, quia voluntas Angeli quantumvis perfecta sit, nihilominus usu, et frequentatione actuum potest reddi facilior, et magis propensa ad similes exercendos. Item quia supposita imperfectione quod talis potentia non est semper in actu secundo, acquireret habitum, qui de se ad perfectionem pertinet, augebit enim vim et efficaciam agendi; ergo non est cur Angelis hæc perfectio negetur. Item quia intellectus Angeli ex actibus cognoscendi, quos prius habuit, acquirit memoriam, et ex actibus circa res probabiles, vel obscuras acquirit habitus opinionis, vel fidei; ergo cum circa opera voluntatis contingenter se habeat, etiam poterit in illis habitum acquirere.

4. *Notatio pro suadenda secunda sententia.* — Hæc posterior sententia mihi vera videtur, ad illam vero melius explicandam, et fundandam adverto, ex duplici capite posse voluntatem Angeli censerī incapacem habitus, vel ex parte sua, quia non habet potentiam activam, vel receptivam habitus, vel ex parte objecti, seu materiæ circa quam versatur habitus. Hæc posterior causa non potest esse universalis, sed erit ad summum de aliquibus habitus, vel virtutibus, quæ non habent materiam Angelis accommodatam. Ut a multis censetur esse virtutes morales, prout in nobis sunt, ut temperantia, quæ versatur circa delectationes tactus, fortitudo circa pericula humana, seu corporis, justitia, ut est circa commutationes humanas, de quibus locutus est Aristoteles in dicto loco 10 Ethic., c. 8. In præsentem autem non intendimus ad hæc particularia descendere, quæ ex cognitione illarum virtutum pendunt, aliquid tamen obiter insinuabimus.

5. *Probatur jam secunda sententia.* — *Virtutum habitus in demone.* — Priori ergo modo voluntatem Angeli consideramus. Et sic dicimus voluntatem Angeli ex se non esse naturaliter incapacem habituum, quos per suos actus sibi acquirere, seu in se efficere possit. Hoc imprimis probo ex habitibus pravis, nam demones habent pravis habitus suis malis actibus acquisitos; ergo naturalis voluntas Angelorum non est incapax habituum acquisitorum. Consequentia clara est, et antecedens

non videtur minus evidens. Quia voluntas dæmonum nunc propensa est ad superbiam, et multo facilius, majorique inclinatione, et impetu illam elicit, quam in primo instanti, in quo peccavit. Et simili modo ex consuetudine decipiendi, et mentiendi, et odio habendi, et aliis hujusmodi eandem propensionem, et facilitatem habet in his actibus exercendis; ergo signum est acquisivisse habitum, vel habitum per similes actus. Dicit forte aliquis, illam propensionem, et facilitatem non oriri ex habitu, sed ex actu odii DEI, quem semper habent. Sed imprimis non est certum, semper in eodem actu odii perseverare: nam ad illum non necessitantur ab intrinseco, neque ab extrinseco, ut in libro octavo ostendemus, possunt ergo mutare illum, et ab odio ad superbiam, et ab his actibus vitiorum libere transire in alios, et ad omnes inveniuntur faciles, et propensi; ergo non est solum ex imperio unius in alium, sed ex ipso usu. Et deinde quidquid sit de illo actu odii perpetuo, vel alio simili, usus istorum actuum ostendit in ipsa potentia Angeli capacitatem naturalem ad habitum talium actuum, quia ex solo naturali conditione non est determinata ad hujusmodi actus; ergo potest per illos aliquo modo determinari, seu potius inclinari.

6. *A vitiosis habitibus ad studiosos arguitur.* — Et hinc sumitur argumentum ad habitum bonos, seu virtutum: tum quia contraria nata sunt fieri circa idem, unde etiam e contrario potentia susceptiva unius contrarii est etiam receptiva alterius. Tum quia habitus malus de se potest expelli a voluntate, et non expellitur formaliter nisi per habitum contrarium. Tum maxime, quia eo ipso quod voluntas est capax vitii, non est omnino determinata ad actus contrarios bonos, ac subinde est capax habitus respectu illorum. Erit ergo voluntas Angeli capax habitualium virtutum dictis vitii contrariarum, unde ulterius concluditur, voluntatem Angeli esse capacem habituum bonorum circa illos actus, quos perfecte exercere potest, et in quibus aliqua potest esse difficultas, vel indeterminatio potentiae, propter oppositionem aliquam inter diversas rationes bonorum, quæ sub naturalem inclinationem angelicæ voluntatis cadere possunt. Nam potentia sic indifferens, et naturaliter indeterminata, potest per habitum ad unam partem magis, quam ad aliam inclinari: ut sumitur ex D. Thoma 1, 2, quæst. 50, art. 5, et notavit Durandus, in 2, distinct. 29, quæst. 2, num. 5 et 6, et late dixi in *Metaphysica*, disp. 44, sect.

1, num. 9, et tradit etiam Fonseca, lib. 9 *Metaphysicæ*, cap. 5, quæst. 3. Et ratio est, quia eo ipso quod potentia est indifferens, non est omnino ad alteram partem inclinata; ergo eo ipso est capax, ut per habitum amplius inclinetur. Item quia indifferens semper est inter opposita, inter quæ est aliquo modo divisa naturalis inclinatio voluntatis. Ergo inde oriri semper potest aliqua difficultas in determinatione ad alteram partem; ergo consequenter potest in tali potentia locum habere facilitas, quæ per habitum potest acquiri.

7. *Confirmatur inductione.* — Denique declaratur, et confirmatur hæc resolutio inductione. Nam imprimis in ipso naturali amore DEI propter seipsum, et super omnia potest cerni difficultas non parva, etiam in Angelo, ratione cujus habitus, et possibilis, et utilissimus sit. Tum quia natura etiam angelica valde propensa est ad sui dilectionem, et ideo non parum difficile est naturali voluntati diligere alium, volendo illi bonum propter ipsum, nec diligendo illum sibi, cujus difficultatis signum est, quia multi prudentes, et sapientes talem amorem naturæ impossibilem reputarunt, quia amabile bonum, unicuique autem proprium. Unde si addatur, quod talis amor ad alterum sit supra amorem sui, multum augetur difficultas: et ideo potest voluntas Angeli in tali amore naturaliter deficere. Ergo est in ea sufficiens capacitas, indifferens, et difficultas, ut per actus talis amoris habitum acquirat. Neque obstat, quod naturaliter si magis propensa ad Deum, quam ad se, quia illa inclinatio est conjuncta cum alia, et cum indifferens, et ideo in actuali determinatione majorem, vel minorem difficultatem pati potest. Simili modo potest in Angelo esse habitus obedientiæ, et subjectionis ad Deum, et habitus religionis, et sequi sunt alii naturales habitus respicientes Deum.

8. Item justitia poterit esse in Angelo, quia ex parte materiæ, seu objecti non deest capacitas, quia revera Angelus potest exercere actus justitiæ, et injustitiæ ad alterum, vel Angelum, vel etiam hominem. Nam licet non sit Angelus capax materialium commutationum, est capax injuriæ et satisfactionis in his bonis, quorum est capax, ut in fama et in honore, et in libertate. Potest enim inter Angelos esse infamatio, sicut mendacium et detractio: item potest esse violentia et coactio, ut in sequentibus tractatibus videbimus. Denique eo ipso, quod inter Angelos ex natura rei esse potest prælatio et ordo, potest etiam inter eos aliqua

ratio justitiæ intervenire. Item etiam respectu hominis esset naturalis injustitia, Angelum sua auctoritate occidere hominem, vel aliud nocumentum illi inferre. Ergo ex parte actuum, et materiæ est in Angelo capacitas justitiæ. Aliunde vero eo ipso, quod debitus ordo ad alterum servandus est, datur ex parte voluntatis capacitas habitus, juxta doctrinam divi Thomæ 1, 2, quæst. 56, art. 6, quia bonum alterius, quatenus alterius est, aliquo modo excedit proportionem voluntatis, in quo profecto eadem ratio est in voluntate angelica et humana. Sic ergo capax est Angelus virtutum ad alterum sive Deum, sive rationalem creaturam.

9. Virtutes vero, quæ ordinant habentem in seipso non videntur ita locum habere in Angelo. Non est autem improbabile, sicut ad alium potest habere habitum, quasi augentem inclinationem ad ipsum, ita ad se posse acquirere habitum frænantem, et moderantem amorem sui, ut proprii commodi, excellentiæ, aut delectationis spiritualis postulantis mediocritatem, qualis esse potest, vel in propria voluntate exequenda, vel in curiositate nimia sciendi futura contingentia, vel aliorum cogitationes, vel quæ supra naturam sunt, et similes, de quibus circa singulas virtutes potest disputari. Addit etiam Scotus, actus temperantiæ et fortitudinis, prout versantur circa materias sensibiles, posse habere locum in Angelis, non per efficacem electionem, et

usum, sed per simplices affectus erga honestatem illarum virtutum, vel per conditionatos actus, ut potest Angelus amare virginitatem corporalem, vel secundum se spectatam per simplicem complacentiam, vel sub conditione, quod si capax illius esset, observaret illam. Sed hoc remitto in propria loca, quia et dubium est de his actibus, præsertim conditionatis, et in eis videtur esse tanta facilitas, ut licet dentur, non sit necessarius habitus: imo licet tales habitus admittantur, aliqui volunt, non mereri nomen virtutum, propter imperfectionem, sed de his alias.

10. *Ad fundamentum contrariæ sententiæ, in num. 2.—Ad secundum.*—Ad fundamentum ergo contrariæ sententiæ respondetur, habitus acquisitos in Angelis non esse propter substantiam actuum, sed propter facilitatem et inclinationis augmentum. Neque obstat, quod voluntas Angeli sit perfecta, et non sit conjuncta appetitui sensitivo, quia non est summe perfecta, et in se habet indeterminationem inter varia objecta, ad quæ aliquo modo inclinatur, et hoc satis est, ut possit per habitum ad quosdam actus facilius, et ad alios difficilius reddi. Ad secundum vero jam declaratum est, quomodo voluntas Angeli, et vitiorum ac virtutum capax sit, licet non omnium, nec eodem modo quo homines, sed modo spirituali naturæ accommodato, ut satis explicatum est. Et hactenus de Angelorum voluntate.

INDEX CAPITUM LIBRI QUARTI

DE ANGELORUM POTENTIA AD TRANSEUNTES ACTIONES EFFICIENDAS.

- CAP. I. *Utrum Angeli sint capaces loci, quem acquirere, et amittere possint.*
 CAP. II. *Utrum in Angelis sit proprium, et intrinsecum Ubi.*
 CAP. III. *Objectionibus satisfit, et expenditur, an possit Angelus nullibi esse.*
 CAP. IV. *Utrum Angelus sit in loco extrinseco per transeuntem actionem, etc.*
 CAP. V. *Utrum Angelus sit in loco extrinseco per aliquid actioni simile.*
 CAP. VI. *Utrum Angelus sit in loco extrinseco per realem actionem ad corpus.*